

A MI SAS JÓZSINK

FREE SPIRIT PUBLISHING
BUDAPEST 2024

TARTALOM

A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA	7
I. SASAZÉRTIS	8
II. AZ ÉN SASOM	54
III. BODROGI GYULA	58
IV. GÁLVÖLGYI JÁNOS	70
V. KÉT ROMA	94
VI. HACSEK ÉS SAJÓ	108
VII. AHÁNY NYELV... ..	118
VIII. BEREGI - SAS CSATTANÓ	124
IX. ARADI TIBOR	140
X. VARGA FERENC JÓZSEF	160
XI. SELMECZI TIBOR BÚCSÚBESZÉDE	184
XII. PAPÓKA	186
XIII. A SZERKESZTŐ VÉGSZAVA	194
KÉPTÁR	197

ELŐSZÓ

A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA A MI SAS JÓZSINKHOZ

Sas Józsisal 2010-ben ismerkedtem meg személyesen, amikor átjött az ATV-hez, hogy megmentse a Mikroszkóp Sas Kabarét és társulatát, és biztonságba helyezze a pesti kabaré maradékát az archívumban. Én annyit mondtam neki mint az akkori programigazgató, hogy ennél a csatornánál nem tudok nagy pénzt felajánlani, de menedéket igen, és megígértem, hogy mindent megteszek azért, hogy egy szép fináléja legyen a nemzet komédiásának. Józsinak tett ígéretem utolsó felvonása ez a könyv – jár neki, még az utolsó tapsok mellett tőlem és az ATV-től is.

Amikor szóba került egy portréfilm, azt javasoltam, olyan formát válasszunk, amiben nincs riporter, hogy ez valóban róla szóljon, s ne vigye el senki más a show-t. Józsi rögtön elfogadta az ötletet.

Ez lett a *Sasazértis*, amiben közelebbről megismerhetjük a mi Sas Józsinkat a piros orr mögött. Aki úgy szaval, mint kevesen, aki úgy szereti a színházat, mint kevesen. Aki mindenáron meg akarja nevetetni azt az országot, amelyik halálba hurcolta az apját, aki helyett és akiért színész lett.

A *mi Sas Józsink* a közeli pályatársaknak, barátoknak az interjúit tartalmazza. Bodrogi, Gálvölgyi, Beregi, Trunkó, Aradi, Varga...

A pesti kabaré visszabeszélős kisembere, aki megtanította az országnak, hogy röhögjön azon, amin sírni kellene, elment. Vele tényleg egy világ ment el.

De talán itt maradt valami a nézők szívében:

A MI SAS JÓZSINK...

I.
SASAZÉRTIS

EGY PÁLYA EMLÉKEI

Antók Csaba portréfilmjének szerkesztett leirata és képei

1. rész

**ARRÓL, HOGY 44-BEN MÁSODSZOR IS
MEGSZÜLETETT, 56-BAN MIT KIBÁLT JANI**

Igazán semmit nem tud úgy az ember csinálni, hogy elszakadjon a múltjától. Kabarét is csak úgy lehet csinálni, hogy az embernek benne van az előélete. Minden benne van. Benne van a Klauzál utca, benne van a Pécs, a Békéscsaba, benne van a Gáti Pipi, benne van a... benne van, mert benne vagy te minden félrecsúszott nyakkendőmben. Élsz és uralkodol örökké.

Ámen.¹

¹ Utalás Juhász Gyula: Anna örök című versére – a szerk. megj.

A MI SAS JÓZSINK

Ez a gettó egyik jeles háza volt, csillagos ház, és egy vöröskereszt is volt rajta. Anyámnak is volt egy ilyen vöröskereszt a fityuláján.

Ez az a bizonyos lépcsőház. Itt volt Klein bácsi fűszerüzletének hátsó bejárata, ez az ajtó. Az öcsémmel kaptunk egy üveg szilvalekvárt, és itt ettük, de kanál nem volt, martuk, ettük a kezünkkel. Közben hirtelen mozgás támadt, jöttek az emberek, mindenfelől szaladtak ki. Egyszer csak berohant két vagy három fiatal nyilas és az egyik föllőtt a levegőbe. Akkor megijedtünk, és az öcsémmel ide bebújtunk. Így. Mert azért kíváncsiak voltunk, hogy mi történik. Itt megfogtuk a falat, itt a kezünk nyoma. Ez az öcsémé meg az enyém. Az egyik lekopott, de úgy látszik, az enyém csak megmarad. Azt hiszem, ez meg is marad örökre. Itt van.

Ez volt az a kvázi lakás. Azt hiszem, egy ideje már nem is laktak benne. Ott van egy körülbelül tíz négyzetméteres szoba, egy kis konyha, de miután négyen laktunk benne, így a konyhába is kellett ágyat tenni. Szék meg asztal nagyon kevés volt, nem tudtunk leülni. Hát, nem voltunk gazdagok, ez a házon is látszik, meg ezen a lakáson is. Vécé persze csak a folyosón volt, lehet, hogy még most is ott van.

A háború alatt odáig heverték a hullák... és ott a pince-lejárat. Ilyen fás pincék voltak, kettő-három egybenytva. Mindenki keserű volt ott lenni, szomorkodtak, imádkoztak, és akkor anyám azt mondta nekem meg az öcsémnek, hogy énekeljünk. Akkor az öcsivel rázendítettünk. Erre jól emlékszem, azt énekeltük:

Síró-rívó kisleány, megy a katonák után. Kérdezi a kapitány, hogy miért sírsz te kisleány? Melyik sarzsit síratod? A trombitást vagy a dobost? Jaj, nekem nagy a bajom, mind a kettőt síratom.

Tarara-bumsztiré, tarara-bumsztiré!

Azóta sok-sok emberrel találkoztam, akik ott voltak. Azzal köszöntek, hogy „Tarara-bumsztiré”. Itt láttam utoljára apámat. Kinyitottuk az ajtót, és ő itt állt, a fején

egy dinnyével. Ilyen munkaszolgálatos-szerű ruha volt rajta, már nem igazán emlékszem. Az arcát néztem, meg a dinnyét a fején. A dinnyét. A nap ugyanígy nem süttött be, mint most, és mégis úgy emlékszem rá, mintha egy glória keretezné.

Aztán én soha többet nem láttam. Egyik nap bejöttek a nyilasok, és elvittek minket a Csányi utcán keresztül. A félig vak Spitz néni éppen kinézett az ablakon, és kiabált:

– Sasné, viszik a gyerekeit, viszik a gyerekeit!

Anyám akkor rettentő ideges lett, mert nyilván hallottak mindenfélét, kiszaladt a kapun jobbra, át a Klauzál téri csarnokba. Oda tereltek be, ott álltunk, és egy ládába kellett bedobálni a holminkat. Anyám kiabálni kezdett, mi meg rohantunk ki, és belülről fogtuk a rácsot, ráztuk-ráztuk, hogy anyu, anyu, anyu! Ott állt egy nyilas meg egy rendőr.

És amikor a nyilas elment a sarki kocsmába – az a kocsmá most is ott van a sarkon –, akkor a rendőr intett anyámnak, hogy na, vigye őket. Később kiderült, hogy ez volt az utolsó gyerekcsoport, amelyiket a Dunába vitték. Azért mondom, hogy anyánk másodszor szült meg minket.

Anyámnak különben is nagy történetei vannak, mert például 56-ban az öcsém már a forradalom másnapján kint volt Franciaországban. 56-ban a Telepy utcában laktunk. Körülbelül ilyen ház volt az is. Jobb helyeken mi sose laktunk. Tehát egy ilyen házban történt, hogy huszonharmadika másnapján egy Szamóca nevű lakó, aki amúgy rendes ember volt, egyszer csak föllőtt a levegőbe egy pisztollyal – honnan volt pisztolya, a Jóisten tudja –, és fölkiabált, hogy zsidók, kifelé!

Anyám kiszólt:

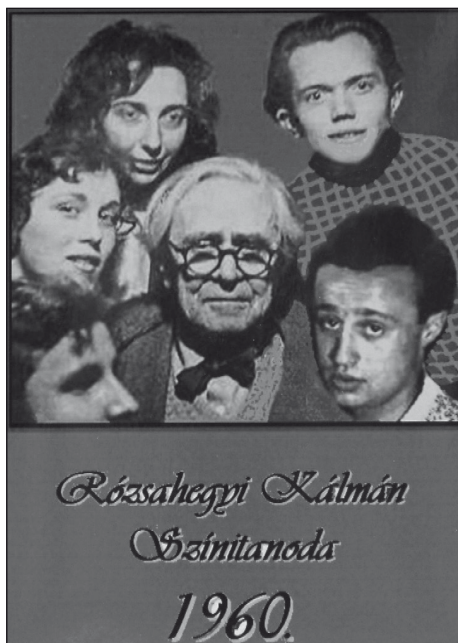
– Mi van, Jani?

– Klári, te nem.

Csak mi voltunk zsidók egyedül a házban.

2. rész

ARRÓL, HOGY RÓZSAHEGYI KÁLMÁN BÁCSI
HOGYAN TANÍTOTT VERSEKET

Kálmán bácsi,
Kálmán bácsi, Ró-
zsahegyi Kálmán.
Sokszor el fogom
mondani. Rengeteg
alapdolgot osztott
meg rögtön az ele-
jén. Aki nyitott fül-
lel és szívvel odafig-
yelt, annak később,
ha a pályán maradt
– nekem biztosan –
ezek mindig-mindig
eszébe jutnak. Az
egyik ilyen volt, amit
manapság az ember
nehezen fogalmaz

meg, de nagyon igaz, a magyarság. Amikor például a Falu
végén kurta kocsmá kapcsán rákérdezett:

– Na, édes öcsém, miről szól ez a vers?

És megfogalmazta egy mondatban. Azt mondta:
a magyar parasztember gavallériájáról. Tökéletesen, hibát-
lanul és csodálatosan mondta a verset, és láttatta velünk.
Szóval dramatizálta. Ezt ott tanultam meg tőle. Később má-
soknak is ezt mutattam meg.

– Na, édes öcsém, most elosztjuk a verset. Na, figyelj
ide! Na, fiam – azt mondja –, te vagy az egyik beszédű.
Te, kislányom, másik beszédű vagy, te vagy a legény, aki

ott táncol, te vagy a primás meg a kontrás egy személyben. Na, most akkor te vagy az a kislány, aki a végén bejön és elmondja: az édesanyja beteg. Te pedig az vagy, kicsi, amelyik bejön s elmondja az igazat. És ti mulattok, te pedig, Sasikám, te vagy a kutya.

– Kálmán bácsi, hát a versben nincsen kutya.

– Öcsém, a versben nincsen. De a kocsmában van.

Hogy tanított Kálmán bácsi? Például volt egy jelenet arról, hogy József Attilát hogy rúgják ki a szegedi egyetemről. Horger, pedellus és két fiatalember. Az egyik elmond egy verset, a másiknak egyetlenegy szava van csak. Ezt játszottam én először. Egy szó volt. A jelenet: Horger Antal tanár üvöltve kiabál, fog egy verset a kezében, és azt mondja:

– Mi ez a mocskok, amit én a kezemben tartok, ki írta ezt, hogy hívják ezt??? A pedellust!

Az azt mondja:

– József Attila.

– Azonnal hívja ide!

Pedellus ki, József Attila és a fiúk bejönnek.

– Mit képzelsz maga, Szegeden ilyet írni? Az én egyetememen ilyen sose lesz! Menjen el, ki van rúgva!

Odavágja az összegyűlt verset, és kimegy a teremből. A két fiú áll. Az egyik fölveszi a verset, kinyitja a papírt, és elkezd olvasni:

*„Nincsen apám, se anyám, se istenem, se hazám,
se bölcsőm, se szemfedőm, se csókom, se szeretőm.
Harmadnapja nem eszek, se sokat, se keveset. Húsz esztendőm
hatalom, húsz esztendőm eladom. Hogyha nem kell senkinek,
hát az ördög veszi meg. Tiszta szívvel betörök. Ha kell embert is
ölök. Elfognak és felkötnek, áldott földdel elfödnek, s halált
hozó fű terem. Gyönyörű szép szívemen.”*

– Te, ez vers.

A másik, akit én játszottam, csak annyit mond:

– Gyönyörű vers.

3. rész

ARRÓL, HOGYAN LEHET MEGTUDNI KI
A TEHETSÉGES. A HOFI ZSEBE MIÉRT ÜRES

Mikor már végeztünk, odamentem hozzá:

– Kálmán bácsi, azt honnan tudom meg, hogy ki az igazán tehetséges?

– Édes öcsém, hát, nagyon egyszerű. Bejönnek a színészek a színpadra, egyik jön, a másik megy, jönnek-mennek, egyszer csak bejön egy színész, és nem tudod levenni a szemed róla, megszólal, mond valamit, oszt te belülről leveszed a kalapot.

Ez csodálatos!

Elmeséltem Kállai Ferinek, hogy mit mondott a Kálmán bácsi, honnan tudom, ki a tehetséges.

– Nagyon jó, ez nagyon hiteles – értett egyet velem.

Viszont az ember, ahogy hosszú időt tölt el a pályán, rájön arra, hogy ez csak az egyik oldalról igaz. Tehát úgy igaz, hogy nekem ő a tehetséges. A másik oldala az a félelmetes szubjektivitás, ami az egész szakmát jellemzi. És még erre is mondott valamit a Kálmán bácsi, mégpedig:

– Édes öcsém, akit mindenki szeret, azzal baj van.

Az igazi színész megosztja a közönséget, hiszen a közönség is heterogén. Az egyiknek ilyen a műveltsége, a másiknak olyan, egyikük olvasott, másikuk nem, és ez a kabaréban érződött végig, amíg ezt csináltam. Ha olyan közönséggel találkoztam a kabaréban, amelyik olvasta az aznapi újságot – és mi naprakészen játszottunk –, akkor nagyon jó előadás kerekedett. Ha olyan közönség jött, amelyiknek fogalma sem volt, hogy miről beszélünk, akkor az egészmet megette a fene.

Hofinak kint volt a szobra, most is még ott van. Meddig, a fene tudja? Remélem, örökké. Amikor ment egy darab, és már nem tudom hányadszor játszottuk, akkor előadás előtt mindig odamentem, és a zsebemben levelek voltak.

Most üres. Ebben a zsebben mindig volt valami üzenet. Vagy a nézők üzenetek, olyanok, akik látták az előadást,

vagy olyanok, akik majd jönnek, és előre bedobtak papírokat, mit szeretnének látni. De nemegyszer volt, hogy a Hofit írták alá, mintha ő üzente volna. Hofi Géza. Igen. Hát, most üres.

4. rész

ARRÓL, HOGY A BOROSPINCÉBEN MI VAN AZ ÜVEGEK HELYÉN, ÉS KI VOLT A KICSI EMBER, DE NAGY SZÍNÉSZ

Bemegyünk a kvázi borospincébe, de bor nincs már benne. Itt vannak sorban, akik közel állnak hozzám lelkileg, érzésvilágban, tehát humoruk és drámai erejük is van.

Mindenekelőtt Kálmán bácsi, Rózsahegy Kálmán huncut mosollyal. Már 80 körül járt, a *Rómeó és Júlia* jelenetét próbáltuk, amikor Júlia mérget iszik.

– Jer, jöjj, és el kell esni. Össze kell esni.

De nem ment a lánynak, nem ment. Mire azt mondta:

– Na, figyelj ide! Meg fogom mutatni neked.

A MI SAS JÓZSINK

És így csinált, hogy „Jer kis üvegcsse, jer!”

Nem ment a lánynak, majd Kálmán bácsi megcsinálja – és összeesett. De úgy esett össze, hogy a végén hallottuk, ahogy beveri a fejét, rohantunk föl mindannyian Sztankay-val, Mécs Karcsival meg a többiekkel, és akkor azt mondja:

– Ne féljetek, csak becsaptalak benneteket, ütöttem egy nagyot a kezemmel az esésnél.

Hát, Kabos a kedvencem. Ha kellett sírt az ember rajta,

ha kellett, röhögött, az élete pedig végül egy tragédia. Miért kellett kimenni neki az országból? Miért ment ki a bizonytalanba és a sikertelenségbe?

A *Fel a fejjel* című film nagy jelenete. Először is, ahogy egy artista eljátssza azt a jelenetet, és utána, mikor a pezsgő ömlik rá, és érzem, hogy meghal. Olyan tragédia! Vagy ötször-hatszor meg-néztem a filmet.

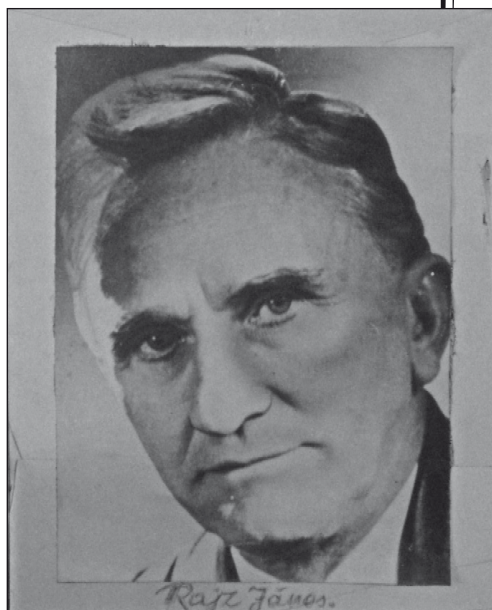
A Gyula bácsit meg, Gózon Gyulát Miller szerepében láttam, az *Ármány és szerelemben*.

Elmondhatatlan színész volt. Mosolygott, énekelt, dalolt, füttyült, közben meg nagy drámai színész volt.

Ők azok, akik lelkileg is közel állnak hozzám, meg szakmailag is. Hatalmas tudás birtokában voltak.

Jaj, hát Rajz Jancsi bácsi itt van, külön raktam őt. Ugye, a híres dollárpapa nagy színész volt, kicsi, alacsony ember, de óriási színész!

5. rész

ARRÓL, HOGY STATISZTAKÉNT FELBOSSZANTOTTA A FILM RENDEZŐJÉT, AVAGY HOGY LEHET BEJÖNNI KÉTSZER EGY JELENETBE

Álltunk kint mi, rózsahegyisek, a *Dollárpapa* forgatásán, és jelentkeztünk statisztálni, mert fizettek körülbelül tíz forintot, már pontosan nem emlékszem rá. A dollárpapa, mint tudjuk, borzasztó csóró, szegény, mint a templom egere, de mindenki azt hiszi, hogy gazdag, és így érkezik Magyarországra. És volt egy Amerikában játszódó jelenet, amikor a Rajz Jancsi bácsi mint szendvicsemler mászkál az utcákon, az emberek mennek előtte jobbra-balra, mozog-

A MI SAS JÓZSINK

nak, és ő odamegy a rendőrhöz, az meg elzavarja – ez a jelenet. Nekem annyi volt a dolgom összesen, hogy adott jelre menjek keresztül. Megcsináltam, de mondom, ez nem lehet, hogy csak egyszer látszódjon. Visszafordultam, és megint keresztülmentem. A rendező felkiáltott:

– Álljunk meg, álljunk meg, mit csinál maga?

Egy ember egyszer megy át az utcán, és ott marad! Ki maga?

– Sas József, a Rózsaszigetből.

– Rendben van, rendben van, maradjon itt, egyszer átmegy, de ne menjen vissza!

– Jó, igen – vágtam rá. Én következtem, indultam, átmentem, aztán frászt kaptam, miért ne menjek én vissza? Hátról megkerültem a többieket, és megint keresztülmentem.

Ez megvan most is, ezt bejátszottuk a színházban az egyik kabaréban, hogyha valaki ennyire erőszakosan akar valamit, azt el tudja érni. Nézzük meg együtt ezt a jelenetet. *(A film forog.)*

Nagyon figyeljenek! Jobbról balra fogok menni, tessék figyelni! Ki az ott? Merevítsd ki! Felismerik? Tehát jobbról balra mentem az előbb, és most... Hoppá!

Ott van! Ki az ott? És honnan jövök? Istenem, de jó! *(nevet)* És most egy pillanatra, ha figyelnek, látják Sztankay Pistát. De csak egyszer! Na, gyerekek! Gyorsítva még egyszer csináljuk meg. Sas jobbról balra. Nagyszerű, igen. Ez az. Jó, jó, jó. Na, most akkor Sas balról jobbra.

Köszönöm szépen!

6. rész

ARRÓL, HOGY KOSÁRBAN ALUDT GYŐRBEN,
ÉS MIT MONDOTT NEKI GÁTI PIPI A ZÁRT AJTÓK
MÖGÖTT

Ez a hely itt a Fészek Klub. Az összművészetek találkozóhelye, fészke. Nagyon nagy emberek képei vannak itt körben, Bartók, Kodály, Ady Endre stb. Innen indult az én színházi pályafutásom. Ahogy nézem, most itt is fejeződik be. Hogyan indult? Végeztem a Rózsahegyit, mondták, hogy itt a Fészekben néha igazgatókkal lehet találkozni, jöjjenek ide, valaki csak leszerződött. Mutogatni kell magunkat. Eljöttem, körülnéztem. Na, egy darab igazgató nem volt. Ezzel szemben hátul ült Simonyi Magda, a színházi világ közéleti személyisége. Milyen jó kifejezés, közéleti.

– Szóval, mit csinálsz, Sasikám? – kérdezte.

Hát mondom:

– Éppen nincs szerződése, keresek valakit.

– Nagyszerű, ülj ide le mellém!

– Miért? – kérdelem én.

– Figyelj ide! Somlai István koreográfus Győrből férfi táncost keres.

– Na, de hát én...

– Tudom, te férfi táncos vagy.

– Én? Hát azt mi nem tanuljuk.

Csönd.

– Ha azt mondom, az vagy, akkor az vagy, ülj le!

Leültem. Pár perc múlva meg is jött Somlai István. Nagyon szimpatikus ember volt, bemutatkoztunk egymásnak.

Azt mondja:

– Te vagy az?

Mondom neki nagy zavaromban:

– Én vagyok Sas-Polacsek...

Mire ő:

– Jó, akkor le vagy szerződtetve, de várj, itt nem tudlak kipróbálni, tudsz-e táncolni. Föladok egy ritmusgyakorlatot, próbáld meg visszaadni, és így csináld – dobolt az asztalon.

Csináltam én is.

– Rendben van, fel vagy véve, táncos vagy a következő szezonban '57 őszétől, Győrben.

Megérkeztem Győrbe, ott álltam a színház előtt, és azon tűnődtem, hol fogok én lakni? Akkor azt mondták, keressem meg Nagy Emilt, ő a gondnok. Fölvitt az egyes számú férfiöltözőbe, ahol egy óriási szalmakosár volt. De tényleg nagyon nagy méretű. Azt mondta, figyelj ide, néhány napig lakhatsz ebben. Úgyhogy én néhány napig ott aludtam abban a nagyon nagy kosárban. Esküszöm, remekül aludtam. A *János vitéz* ment éppen, és én a Bagó vastag bundáján feküdtem, és a francia király bársonyköpenyébe takaróztam.

Úgyhogy jól magamba szívtam a színházat. Mindekelőtt a gyakorlatát. Aztán hosszú éveken keresztül a

gyakorlatát a filozófiájával. Na, így indult a Győr. A másnapi próbán azt mondták, egy rövid kis tánc lesz, csak hat férfi, ott annyit kell csak csinálnod, magyarázta a Somlai, mint egy öreg táncosnak, és megmutatta. Az volt a szám, hogy a szólista énekelte: „Bűnösök vagyunk mi, mert éjszakázgatunk mi, nem vonz bennünket tízkor még az ágy, az ágy, az ágy, az ágy.” Mögötte meg mi táncoltunk.

Ment is rendesen az a tánc, megtanultam. Az első előadásunk Pápán volt. Na, de azt nem mondta senki, hogy ha siker van, akkor ismételnék. Kérem szépen, én az ismétlésnél összevissza mozogtam, ha jobbra mentek a többiek, én balra, ha balra mentek, én jobbra.

Odajött a koreográfus:

– Sas. Holnap tízkor az irodában.

Na mondom, kész, vége a szerződésnek, vége a színházi életnek. Hazamentem és összepakoltam a kis bőröndömbe – apámnak volt ilyen pici bőröndje –, két ing, három alsó, egy összegyűrt ballonkabát és két pár zokni. Fogtam ezt a kis bőröndöt, s mentem az iroda elé. Ki volt írva, Gáti György igazgató. Tíz órakor kinyílt az ajtó, és teljes valójában ott állt Gáti György, Pipi bácsi.

Azt mondta:

– Gyere be, fiam.

Bementem, leültetett, aztán bezárta az ajtót.

– Jól ülsz?

– Jól.

– Figyelj ide! Anyád Klári, az öcséd Imre, te a Jóska vagy. Ugye? Klauzál utca 35., földszint. Apád a legjobb barátom volt. Egy priccsen feküdtünk Auschwitzban. Mellettem halt meg. Nekem el kellett volna mennem hozzátok, ezt el kellett volna mondanom. Nem volt erőm hozzá. Bocsánat. Édesanyádtól is kérj bocsánatot, én nem tudtam elmenni. Megértetted?

Megértettem. Anyámnak egy hét múlva elmondtam. Így tudtuk meg egy élő embertől az igazságot. Na, ez volt az én első győri szerződéseem röviden.

Ezután aztán több színházhoz is elszerződtem, Békéscsaba, aztán Pécs, onnan behívtak katonának, rövid időre a Néphadsereg Művészegyüttese következett, azután elmentem a kecskeméti színházba, az életem legszebb időszaka volt, Radó Vilmos. Onnan átrándultam Szegedre, aztán vissza Kecskemétre, és utána jött a Mikroszkóp. Kabaré. Kabaré. Olyan egyszerűen meg lehet fogalmazni, mi a kabaré. Előttem már a nagy költő megfogalmazta, mikor azt mondta, hogy kit nem hevít korának érzeménye, szakítsa ketté lantja húrjait (Eötvös József).

7. rész

ARRÓL, HOGY AMIKOR BEHÍVTÁK A RÁDIÓKABARÉBA, MIT MONDOTT NEKI TURÁN LÁSZLÓ

Hogy hogyan is kerültem én Pestre? Marton Frigyes, az ország legnagyobb menedzsere és felfedezője kitalálta, hogy vidéki színházaknak is legyen humorfesztiváljuk. És menjen a rádióban. Teljesen tapasztalatlan voltam ilyen vonatkozásban. Fogalmam nem volt, hogy ez miből áll, és milyen jelentősége van egy rádiókabarénak akkor, amikor hétfőnként kiürülnek az utcák. És a zongoránál ott ült egy zseni.

Egy őszes hajú, idős ember, akinek negyven ujja volt, mikor zongorázott, és úgy hívták, hogy Turán László. Az első kérdése az volt hozzám, hogy honnan jöttem, mondom Kecskemét, erre ő, jó, mit énekelisz? Mondom, Gyere a napra (Korda György slágere). Jó, hol a kotta? Hát mondom, nekem nincsen kottám, mire mint egy selej-

tes ruhadarabra, úgy nézett rám. Hogy van ez a nóta? Fogalma nem volt. Elkezdttem énekelni, hogy gyere a napra, de ne csak egy napra... Mire másodszor énekeltem el, már 30-40 ujjal játszott, akkordok, mindent hozzátett. Nézttem egy nagyot, és énekeltem tovább a számot, egyszer csak átment cigányzenébe, akkor cigányban énekeltem, átment operába, akkor operában énekeltem, amikor átment horvát népdalba, akkor meg úgy énekeltem, és nem hagytuk abba. És csak játszott és játszott, én meg énekeltem, olyan stílusban, ahogy játszott, aztán én kezdtem egy stílust, és akkor ő azt folytatta, hosszú ideig, tizenöt percig legalább, ha nem tovább. Mi ezt csináltuk. Egyszer csak azt láttam, hogy ez a két ember, a Szilágyi meg a Marton már nem ott vannak az üveg mögött, hanem állnak a zongora mellett. És akkor Turán abbahagyta a játékot, és felemelte a hüvelykujját:

– Nem kell neki kotta.

8. rész

ARRÓL, HOGY MIT MONDOTT A MENSÁROS, KI VOLT A LALA, ÉS MIT CSINÁLT HOFI A SZÍNFALAK MÖGÖTT

A Mensáros. Együtt voltunk egy európai úton Amszterdamban kétszáz magyar ült a nézőtéren, csináltam a számaimat, és nagyon nagy siker volt, harcosan tapsoltak.

Akkorra Lacival már olyan volt a viszonyunk, hogy nyugodtan vicceltem vele. Tehát kijöttem oldalra, és ránéztem az órára, amikor tapsoltak.

A MI SAS JÓZSINK

– Hát, Lacikám, tudom, hogy neked ez szokatlan, de még vissza kell mennem meghajolni. – Visszamentem meghajolni, még mindig tapsoltak, újra kimentem.

– Lacikám, tudom, hogy ez neked kínos, de hát még vissza kell menni.

Ő meg mondja:

– Menjen, fiam.

Megint kimentem, megint tapsoltak. Majd ő következett. Kiment, halál halkán elkezdte mondani: „Este van, este van, ki-ki nyugalomban...”

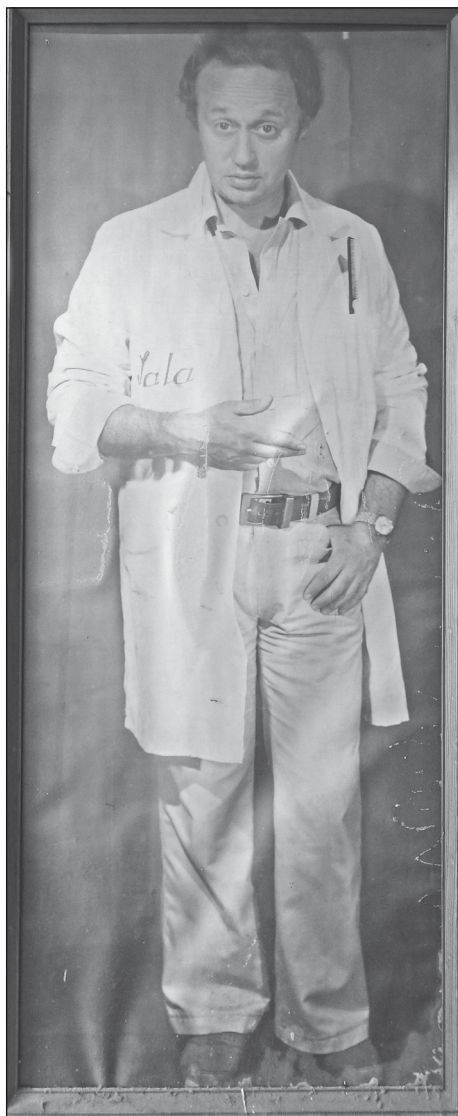
Szétverték a házat utána. Rám nézett, nagyon lassan kijött oldalt.

– Sas, tudom, hogy magának ez szokatlan, de most nehányszor még kimegyek.

És akkor háromszor-négyszer kiment a tapsra, mellette álltam, fogta a kezemet, és mentünk a tapsra, mentünk...

Gyarmati Pista volt a zongorista, és mentünk a tapsra, mentünk a tapsra sokadszor, mire odasúgott, tunkoljunk, és mi akkor tunkoltunk a tapsban.

Ott van egy kép, ami az első igazi nagy sikerem volt a Mikroszkóp Színpadon: a *Lala, a pesti fodrász*.

„Fogamzásgátlót a Micike húgának, tanácsi telket a Mucuska húgának, banánt a Gizinek, Zsigulit Licinek...”

Hofi – vidéki előadás volt, mondom a szöveget, és hallom, hogy a hátam mögött a Géza ugyanezt a szöveget mondja. Halálra idegesített, ütöttem a függönyt, mire ő:

– Jól van, ne kapkodj, hát megtanultam a számod.

Nem azért, mert meg akarta tanulni. Évekig egy öltözőben voltunk, egymás számait ezerszer láttuk az első próbától kezdve, hát én is őt figyeltem, lestem, hogy mit csinál. Aztán csöndben az utcán megbeszéltük. Nem volt szüksége tanácsra senkitől. A Komlós eszére néha támaszkodott, viccből olykor azt mondta nekem, hogy tanár úr, tanár úr. Én egyetlen dolgot mondtam neki egyszer, amikor

az *Őrültek házát* csinálta, és tornacipőben kezdte, hogy tudjon jól mozogni. Annyit javasoltam hal-
kan az öltözőben, hogy mi lenne, ha papucsot vennél? Rögtön fölkiáltott és a fejemre ütött:

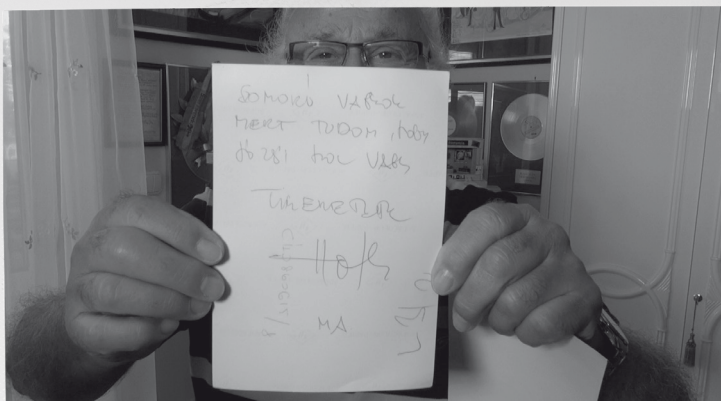
– Tanár úr,
köszönöm!

Jobb volt papucsban.

A MI SAS JÓZSINK

Ennek a fotónak nagyon örülök. Ez Hofi Géza. És van mögötte egy mondat: Szomorú vagyok, mert tudom, hogy a Józsi hol van. Ez volt a Hofi poénja nekem címezve. Ez az ő írása.

9. rész

ARRÓL, HOGY VERSEKKEL-DALOKKAL NEVELTE A GYEREKEKET

Nosztagiázzuk egy kicsit! Ez a csalicsárda, ez pedig a slötyi. Tulajdonképpen ez egy bányató. 25 éven keresztül itt tartottuk a társulati üléseinket mindig, a gyerekeink pedig ott szemben tanultak meg úszni. Bányató, most is úsznak benne. Gyönyörű környék, gyönyörű tó.

A feleségemmel minden reggel elindultunk, a kutyák akkor már nem ugattak, mert megszoktak. Ezt nagyon szerettem. Az az igazság, hogy néha megpihenek, és ilyenkor eszembe jut, hogy a gyerekekkel mindig itt meneteltünk. Ez a ritmus adta azt, hogy muszáj volt verset mondani. Mind a ketten meg is tanulták.

*A nap tüze, látod,
a fürge diákot,
a hegyre kicsalta: a csúcsra kiállt.
Csengve, nevetve,
kibuggyan a kedve,
s egy ős evoét a fénybe kiált.*

*Régi, kiszáradt
tó vize árad,
néma kutakban a víz kibuzog.
Zeng a picinyke
szénfejű cinke
víg dithrambusa: dactilusok.*

(Áprily Lajos: Március – részlet)

Csodálatos volt. Gyakran eszembe jut. Sokszor elfelejtem a verset, de amikor a lányomat felhívom, rögtön folytatja. Egyébként a versmondásban ez a ritmus, Kiss József a Tüzek című versében azt mondja:

*Ismeritek a vidám rózselángot
S ropogását a vályog-tűzhelyen?
A nyílt arcokat, a nyájas világot,
Hol tréfa és dal önként megterem?
Recsegő gallytól, pattogó szilánktól
Lestem el egykor a dal ütemét.*

A dalok, azok sok mindent elmondanak. Népdalok, múdalog, mindegyik, teljesen mindegy, énekelni kell.

A gyerekek mellém ültek kétoldalt, és akkor elkezdtem énekelni nekik, hogy:

*Este van már, csillag van az égen.
Varga Julcsa mezítláb a réten,
Sajnálja a cipőjét felhúzni,
Garzó Péter nem vesz többet néki.
Garzó Péter elment katonának
Acélfegyvert csináltat magának,
acélfegyvert, rózsafa a nyele,
rá van írva Varga Julcsa neve.*

Ha jól sikerült elénekelnem, akkor valamit éreztek a lírából. Aztán elkezdtek kérdezősködni, hogy a Varga Julcsa miért mezítláb van a réten. El kellett magyarázni, hogy kíméli a cipőjét, mert nincs pénze másakra.

- Aztán miért nem vesz neki a Garzó Péter?
- Neki sincs rá pénze.
- Miért ment el katonának?

És akkor el kellett mesélnem, hogy volt időszak, amikor összefogdosták a férfiakat, meg hogy nem olyan régen még volt katonaság Magyarországon, és el kellett magyaráznom, hogy az nem volt jó, merthogy én voltam katona. És akkor el kellett mesélnem a katonaélményeket. Sok mindent el kellett mesélnem. Így egyszer csak észrevétlenül, egy dalon keresztül megtanultak sok mindent, ami a történelemórán kimaradt.

Vers és nóta. Ez jellemző rám.

10. rész

ARRÓL, HOGY MIÉRT EMEL KI EGY VERSBŐL
SOROKAT – MOST JÓZSEF ATTILÁTÓL

„Aktákban írják, miről álmodoztam.” Ezt is ki érti meg ma már? Ezek részletek. Én azokat a sorokat emelem ki, amikről szeretném, ha megmaradnának.

Óh, én nem így képzeltem el a rendet.

Lelkem nem ily honos.

*Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
aki alattomos.*

*Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ
és vidul, ha toroz.*

A MI SAS JÓZSINK

*Én nem ilyennek képzeltem a rendet.
Pedig hát engemet
sokszor nem is tudtam, hogy miért, vertek,
mint apró gyermeket,
ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
Én tudtam – messze anyám, rokonom van,
ezek idegenek.*

*Felnőttem már. Szaporodik fogamban
az idegen anyag,
mint szívemben a halál. De jogom van,
és lélek vagy agyag
még nem vagyok, s nem oly becses az irhám,
hogy érett fővel szótlánul kibírnám,
ha nem vagyok szabad!*

*Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak –
elmék vagyunk! Szíviünk mig vágyat érlel,
nem kartoték-adat.*

*Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engedd
szép, komoly fiadat!*

(József Attila: Levegőt! – részlet)